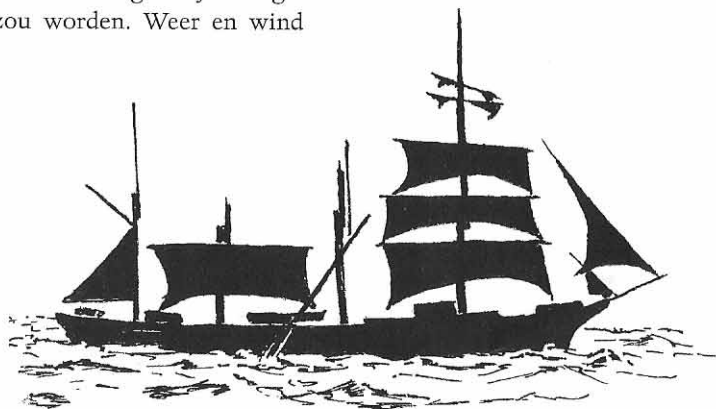

Afschepen: het wegsturen (verzenden) van goederen per schip. In vroeger tijd was de stad om de haven heen gebouwd en vormde daarmee een geheel. Dat gaf de haven ook een levendiger aanzien. Overal op de kade stonden goederen die nog in het schip geladen en afgescheept moesten worden.

Aftakelen

- na die gebeurtenis begon hij flink af te takelen
 - > *het verminderen van geest- of lichaamskracht door ouderdom of ziekte*
- Aftakelen:** het schip ontdoen van zijn takelage (zeilen, ra's, touwwerk, wanten en stagen en in het uiterste geval ook de masten). Een zeilschip werd afgetakeld als te verwachten was dat het voor langere tijd niet gebruikt zou worden. Weer en wind

konden dan geen schade aanrichten aan de weggenomen onderdelen en overige uitrusting. In de scheepvaart spreekt men dan van een schip dat is opgelegd.

Aftuigen (zie ook Tuig)

- iemand aftuigen
- > *iemand een geducht pak slaag geven zodat hij er erg gehavend uitziet*

Aftuigen: een schip ontdoen van zijn tuig of een gedeelte daarvan. Zie ook bij Aftakelen. Dat kan nodig zijn bij reparatiewerkzaamheden of wanneer het schip voor langere tijd buiten gebruik wordt gesteld. Voor een zeeman ziet een zeilschip zonder tuig er niet uit. Met een afgetuigd schip kan hij niet zo veel.

Als met een oorverdovend lawaai van splinterend en knappend hout de tuigage van een zeilschip geheel of gedeeltelijk, ten gevolge van een vlaag*, een bui*, of door het te lang bij laten staan van zeilen in een storm, naar beneden komt razen en aan dek een totale ravage veroorzaakt, dan wordt dat schip ook flink afgetuigd. Een zeilschip liep vooral bij Kaap

Kapitein

- je kunt geen twee kapiteins op één schip hebben
- > *er moet er maar één de eindverantwoordelijkheid hebben*

Kapitein: de gezagvoerder op een schip en als zodanig uiteindelijk verantwoordelijk voor het gehele schip. Hij vertegenwoordigt de reder (het bedrijf dat het schip in de vaart heeft) en zonodig het staatsgezag. De bevoegdheden en verantwoordelijkheden van een kapitein komen in geen andere functie in één persoon samen, ook niet aan de wal. Hij is de enige persoon die beslissingen kan nemen in het belang en voor het behoud van het aan hem toevertrouwde schip. Met recht kun je zeggen dat hij op zijn schip schipper is naast God. En dat is best een eenzame positie. De kapitein heeft een uitgebreide kennis van de zeevaartkunde en aanverwante wetenschappen. Vroeger was de kapitein 'alleen maar'

de eigenaar van het schip. Voor de navigatie had hij een speciale officier en een astronoom aan boord die, eventueel bijgestaan door een plaatselijke loods, de kortste en veiligste route over zee zochten met behulp van navigatie-instrumenten. De zich steeds verder ontwikkelende kennis van de navigatie (met de bijbehorende instrumenten) werd door de in de regel eenvoudige zeelieden niet in praktijk gebracht omdat zij met de meegenomen instrumenten niet konden omgaan. Zij bleven nog lange tijd vertrouwen op de oude maar onnauwkeurige methoden van hun voorgangers, gebaseerd op tradities en regeltes. De door geleerden ontwikkelde wiskundige en astronomische benadering van de plaatsbepaling kwam op zee dan ook moeilijk op gang.

Kat

- iemand een kat geven
- > *iemand al of niet verdiend een sneer geven of met een paar felle woorden op z'n plaats zetten*
- iemand afkatten
- > *mogelijk is afkatten synoniem aan een kat geven*

Kat: een gesel, een zweep, ook wel de kat met de negen staarten, genoemd naar het aantal touwen dat eraan zit, al of niet met knopen of zelfs weerhaken eraan. De kat werd gebruikt om schepelingen lijfstraffen te geven en was in gebruik bij de engelse marine. Het aantal slagen met de kat was afhankelijk van de ernst van het vergrijp. Als er aan boord van een zeilschip werd geklaagd dan was dat niet vanwege de lijfstraffen, maar om de kwaliteit van het eten. (zie Bak)

Opdoeken

- vanwege steeds minder belangstelling werd de zaak opgedoekt
- > de zaak werd niet meer voortgezet, werd opgeheven

Opdoeken: oorspronkelijk het zeil, nadat het van de ra, giek en gaffel, of een stag is losgehaald, aan dek netjes opvouwen, oprollen en vastbinden, om het vervolgens benedendeks op te bergen. Tegenwoordig gebruikt men in de zeilerij het woord opdoeken als een zeil, dat op de giek is gestreken (bij langsgetuigd, zie Zeil) netjes wordt opgevouwen of opgerold en stevig op de giek wordt vastgebonden. Niet alleen staat dat beter, het zeildoek krijgt dan geen gelegenheid in de wind te wapperen en te slaan, waardoor slijtage wordt voorkomen. Feitelijk heet dit zeilen strijken en vastmaken: zeil bergen. Voor een kapitein* is het natuurlijk altijd een dilemma om tijdens de reis op zee een of meerdere zeilen te moeten bergen. Veelal liet hij de zeilen zolang als mogelijk bij staan.

Bij toenemende (storm)wind kon het voorkomen dat een of meerdere zeilen de winddruk niet meer aankonden en uit de lijken waaiden (de lijken zijn de randen van het zeil). Of dat één of meerdere stengen (een steng is een verlenging van de mast) braken. Tezamen met ra's en zeilen stortte dat spul naar beneden op dek of viel overboord* (zie ook Vleet). Was men wél op tijd dan was het binnenhalen en bergen van een zeil ook nog lang niet zo eenvoudig. Vooral niet op de zuidelijke oceanen rond de veertigste breedtegraad met de aldaar heersende stormachtige westenwinden (de roaring forties) in de winter. Het zeil was daar onhandelbaar hard bevroren door het hoog opstuivende water, regen of sneeuw. Het bergen van een zeil was dan ook een gevecht waar je beide handen voor nodig had. Dat je één hand voor het schip* had en één voor jezelf ging daarboven op de ra niet op. De matroos stond bij het bergen van een zeil op de paarden (lijnen die onder langs de ra's zijn gespannen) en hing op z'n buik over de ra heen en hield zich als het ware

Riem(en)

- roeien* met de riemen die je hebt
- > je moet het doen met de middelen die voor handen zijn
- iemand een hart onder de riem steken
- > iemand moed inspreken en steunen in moeilijke tijden

Riem: een riem is een roerriem, ook wel roeispaan genoemd, om een roeiboot met lichaamskracht voort te bewegen. In een roeiboot zul je het moeten doen met de riemen zoals ze zijn (misschien een gebroken blad of versleten). De roeier heeft de riem bij het handvat vast, het blad zit in het water en de riem draait tussen twee opstaande pennen op het boord* of in een gat in het boord. Tussen die twee pennen en in het gat slijt op den duur het hout van het boord weg. Zo nu en dan moet dat gerepareerd worden door een nieuw stuk hout pasklaar te steken (met de steekbeitel). Het gat (het hart) wordt daarmee opgevuld om de riem weer op de goede manier te ondersteunen. De timmerman had dus weer een nieuw hart onder de riem gestoken, had de riem weer een nieuwe steun gegeven.

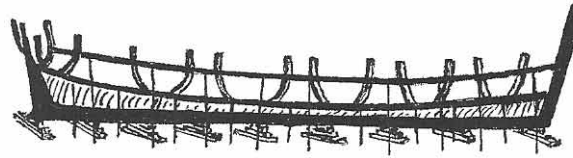
Roeien

- tegen de stroom is het kwaad roeien
- > het is moeilijk zich tegen de openbare mening, moeilijke omstandigheden of een overmacht te verzetten

Roeien is het zich met lichaamskracht, door middel van riemen* (roeispanen), voortbewegen in een (roei)boot.

De bij de zeeroverij (zie ook bij Kaper) overmeesterde bemanning van

een gekaapt schip werd vroeger vaak (als die al niet zonder pardon overboord* was gezet) in oostelijke havens als slaaf verkocht en op de galeien van de zeevarende naties van toen 'tewerkgesteld'. Daar moesten ze temidden van gevangenen, gestraften en ander gespuis zwaar geketend aan de riemen trekken. Ook de kapitein* van een fatsoenlijk koopvaardij-schip liet zijn bemanning roeien als er langdurig geen wind was. Zoals in de doldrums. Dat zijn de vochtig-warme tropische gordels rond en op de evenaar met zeer zwakke en bovendien erg veranderlijke winden. In de zeiltijd waren deze doldrums berucht vanwege het oponthoud dat ze konden veroorzaken. De kapitein* liet dan de bemanning in de sloepen het schip, met alle zeilen slap van de ra's hangend, voortslepen. Het slepen van het eigen schip met de roeiboten heet boegseren. Enerzijds om het gevoel te krijgen enigszins op te schieten, anderzijds om de bemanning geen gelegenheid te geven zich te vervelen, hen een zinvolle bezigheid te bieden en daarmee mogelijke onvrede te voorkomen. Bij het passeren van de evenaar (de linie, oorspronkelijk de equator genoemd), werd ter vermaak bovendien het Neptunusfeest gevierd. Daarbij werden

aan vast kunt maken. Ook in de trossen waarmee een schip aan de kade wordt vastgelegd zitten gesplitste ogen. Die worden om de bolders aan de wal gelegd. Om te voorkomen dat het losse eind van een lijn uitrafelt wordt daarin een eindsplits (ook wel Spaanse takeling genoemd) gelegd.

Spuigaten

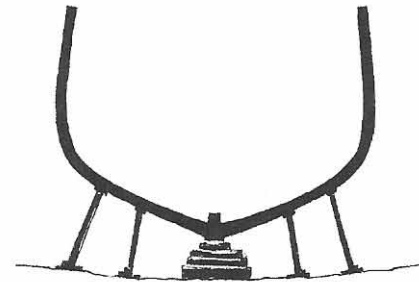
- dat loopt de spuigaten uit
- > dat is te erg voor woorden
- > als iemand over de schreef gaat
- > als iets buitensporig escaleert

Spuigaten: de gaten in de verschaning (zie Verschansen) waardoorheen water dat aan dek is gekomen, door overslaande golven of door dekspoelelen, weer buitenboord wordt afgevoerd (gespuid). Oorspronkelijk: het bloed liep de spuigaten uit. Tijdens zeegevechten ging het er vroeger gruwelijk aan toe, althans er vloeide veel bloed dat door de spuigaten buitenboord wegliep. Dat was af en toe te erg voor woorden.

Stapel (zie ook Afloop)

- iets op stapel zetten
- > een nieuw project opzetten
- dat ging vlot van stapel
- > dat ging vlot in z'n werk
- te hard van stapel lopen
- > overhaast (ook zonder overleg) te werk gaan
- niet te hard van stapel lopen dan breekt het lijntje niet
- > begin er rustig aan dan kan er niets misgaan

Stapel: de serie gestapelde blokken op een scheepshelling waarop de kiel van een nieuw te bouwen schip rust tijdens de bouw. Bij het te water laten laat men het schip over naast deze stapels aangebrachte en ingevette gaten van de helling aflopen. Bij het in het water laten glijden van het schip houdt men het onder controle met op het schip vastgemaakte lange lijnen naar de wal en een aantal in het water drijvende stuitbalken of over het water gespannen lijnen. Gaat het schip veel te hard van stapel dan

breken deze lijnen, breekt het schip door de stuitbalken en kan het schip op drift* raken of op de tegenover liggende oever tot stilstand komen. Op Nederlandse scheepswerven, die vrijwel altijd aan ondiep water waren gesitueerd, werd met het voorschip naar het water toe gebouwd. Door de volle vorm van het voorschip werd de vaart van het aflopende schip in